

NIKOS GATSOS

AMORGOS

Nikos Gatsos vydal roku 1943 báseň „*Amorgos*“. Znáám je ovšem také jako překladatel cenných děl zahraničních autorů, jeho překlad Lorcova díla „*Krvavá svatba*“ do řečtiny je považován za vrcholný. Znalejší čtenář také ví, že otextoval písňe složené Chatzidakisem a Theodorakisem. Svým, byť ne rozsáhlým, básnickým dílem „*Amorgos*“ přispěl k vývoji v modernistické poezii, ovlivnil spoustu pozdějších básníků a po určitou dobu se psaly básně „v jeho stylu“, i když on sám na tyto pokusy o napodobení nepohlížel s nadšením.

„*Amorgos*“ zůstal autorovou jedinou básnickou sbírkou a jeho vydání se datuje do prosince roku 1943. Báseň autor napsal zhruba ve věku 32 let, tedy v době, kdy už začínal dozrávat jako muž a velmi dobře znal taje básnického jazyka. Poté vydal ještě jednu báseň s názvem „*Ο Ιππότης και ο Θάνατος*“ (Rytíř a smrt) v časopise *Φιλολογικά Χρονικά*. Již v letech 1931 a 1932 vyšly v časopise *Νέα Εστία* jeho první básnické verše, které ovšem představují spíše neumělé básníkovy pokusy, které se v žádném případě nedají s dílem „*Amorgos*“ nikterak srovnávat.

Odyseas Elytis se o této básni vyjádřil záhy po jejím vydání ve smyslu, že byla napsána v souladu s Bretonovskými zásadami poezie a s filozofickými teoriemi Edmunda Husserla a dodává, že aby dílu čtenář porozuměl, není třeba ani jednu z těchto výše uvedených teorií vůbec znát.

S odstupem 20 let Argiriou tvrdí, že jen těžko můžeme kategoricky vyslovit názor, že „*Amorgos*“ je napsána přesně podle učení filozofické školy Husserla a jeho následovníků, kteří směřovali k existencialismu. S jistotou se však dá tvrdit, že se Gatsos inspiroval v Bretonově učení, ve kterém jsou zásady tak neurčité, že se pod ně může klidně zařadit i fenomenologie a psychoanalýza.

Nikos Gatsos se v tomto svém díle pokusil o spojení lidové písňe se surrealismem, i když nebyl rozhodně prvním. Ještě před ním se o to ne příliš úspěšně pokoušel básník Jorgos Sarantaris, který předčasně zemřel na albánské frontě.

Gatsos v tvrdém verši zbaveném emocionality, dokázal skloubit: přísnost lidové mluvy se surrealistickým symbolismem. „*Amorgos*“ se skládá ze šesti částí – malých básniček

(z toho jedna v próze). Předpokládáme-li, že celá sbírka představuje jednu báseň, vzhledem k tomu, že jednotlivé její části nenesou žádný název, musíme ji chápat jako druh hudební symfonie, neboť rytmus i tón se v jednotlivých částech mění. V básni není patrná žádná ústřední myšlenka, ani žádná kostra. V tomto díle se nabízí jiný smysl složené básně: existence dvou až tří psychických stavů, které se objeví, mizí a znovu objevují. Už od první části básně jsou patrné základní prvky Gatsosova básnického stylu. Rozvíjí se určitá psychické rozpoložení, jedna věc je příčinou druhé, jeden obraz následuje další, buď podobný, anebo úplně opačný. Takhle se uzavírá cyklus určité nálady, která se může změnit díky jiné řadě věci, a tímto se dostáváme do jiného psychického stavu. Můžeme si to představit jako mozaiku, kde nás často překvapí protiklady. Celková kompozice, která vyplývá z rozmanitosti a neustálých přirovnání, se tímto stává velmi pestrou.

Ve druhé části má báseň charakter interpretace smyslu života a stoického pohledu na něj. V této části je patrné, že básník používá drsný jazyk, výjimečnou fantazii. Vidíme, jak pestré použití různých jevů vytváří citově vyrovnané klima.

Pro třetí část, tvořenou šesti patnáctislabičnými čtyřveršími, je typická všudypřítomná hořkost, jejíž příčinu se však nedozvídáme, tímto se tedy stává hořkostí pramenící z mnohých banálních každodenních neúspěchů. Neustále se opakuje fráze „*σου πικραμένου την αυλή*“ (na dvoře zahořklého), čímž tato část evokuje pocit naprosté beznaděje. Obrazy, které se zde objevují, nasvědčují tomu, že přišla nějaká katastrofa. Jedinou nadějí je „záblesk na černém nebi“ (*ν'αστράψει ο μαύρος ουρανός*).

Další úsek je napsán v próze a vyjadřuje jakousi touhu po svobodě, jakožto sklon vymanit ze smutku. Zde se však naděje stává intenzivnějším prvkem. Ta je vyjadřována „hlasem, který přijde, aby byly zapáleny o půlnoci rudé ohně na křižovatkách“ (*η φωνή που θα'ρθει, για ν'ανάψουν κόκκινες φωτιές τα μεσάνυχτα, σ' όλα τα σταυροδρόμια*)

V páté části ironickým způsobem, který je představován použitím katharevusy, autor zesměšňuje moudrost a význam života.

Poslední část básně začíná erotickými tóny, přechází v hrdinskou atmosféru a znova se vrací do neurčité erotické nálady. Z tohoto faktu, ovšem není nutné vyvozovat závěr, že celé dílo popisuje nitro při nějakém erotickém rozpoložení.

„*Amorgos*“ se dá považovat za básníkovu odpověď na otázku, kterou si sám položil: jak chápu svět okolo sebe? Jedním slovem lze odpovědět: důstojně. Právě důstojnost Gatsosovi dává sílu, aby nepodlehł bolesti, která je sice hořká, ale nevede ke katastrofě,

směřuje k vykoupení, ale ne za cenu rezignace. Důstojnost pomáhá rezignaci přehlížet a vidět v dále, ještě za horizontem světlo a v materiální podstatě najít její duševní povahu.

Argyriou si osobně myslí, že Gatsos měl rozhodně na dílo Amorgos nějak navázat, ten však, z pro nás neznámých důvodů, se dál věnoval jen překladatelské činnosti. Podle něj Amorgos byla velmi důležitou knihou své doby, která věnovala moderní řecké poezii tóny, které jí nebyl schopný dát nikdo jiný a zároveň poukázala na velké nadání a silnou osobnost autora.

NIKOS GATSOS A SURREALISMUS

Když v roce 1943 bezprostředně po svém vydání byla Gatsosova báseň „Amorgos“ zařazena mezi díla řeckého surrealismu (vedle děl Embirikose, Randose, Elytise a Eggonopoulose), její autor byl pro čtenáře zcela neznámý. Vydal sice v roce 1931 a 1932 časopisecky pár neumělých tradičních básní, které ovšem nikdo nemohl spojit s moderním surrealistickým stylem básně „Amorgos“.

Gatsos spolupracoval před rokem 1943 s časopisem *Τα Νέα Γράμματα*, znal se s Elytisem i Seferisem. Zanedlouho nato vychází Gatsosův překlad jedné z Lorcových básní, Elytiseva studie s tématem Lorcova díla a Sevastikoglův překlad Lorcových divadelních her. I když Nikos Kazantzakis 11 let předtím poprvé překládá několik španělských autorů včetně Lorcy, dá se tvrdit, že až od roku 1944 vstupuje Lorcovo dílo systematicky do povědomí řeckého čtenáře. Argyriou tvrdí, že není zřejmé, kdo přesně může být označen jako ten, který pro řecké čtenáře objevil Lorcu. Faktem je, že Gatsosovi překlady Lorcova díla jsou nepřekonatelné, z důvodu jedinečně vyvinutého jazykového cítění, díky kterému přistupuje k cizojazyčnému textu a je schopen přenést jeho náboj do jiného jazyka.

Je tedy zřejmé, že si dnes klademe otázku, zda Gatsose vedly překlady Lorcy k vytvoření básně Amorgos, anebo zásady použité v Amorgu vedly autora k slabosti pro Lorcu? Podle Argyriou můžeme u obou autorů pozorovat podobnosti při hodnocení lidových tradic, ale není zde patrná žádný společný rys ve stylu psaní obou autorů.

Po „Amorgu“ Gatsos vydává ještě dvě básně a to dvacet let poté tj. roku 1963 v časopise *Ταχυδρόμος* „Τραγούδι του παλιού καιρού“ (Píseň dávných časů), která měla být věnována Jorgosovi Seferisovi k 30. výročí vydání *Στροφή* (Strofa), rok předtím, než mu byla udělena Nobelova cena za literaturu.

Kromě svého malého básnické a velké překladatelské dílo, co se objemu týče, vydal Gatsos také dva teoretické články – jeden v časopisu *Καλλιτεχνικά Νέα*, ve kterém podporuje nezávislost uměleckého projevu, a druhý v časopisu *Ελεύθερα Γράμματα*, týkající se Paula Valéryho.

Je až neuvěřitelné, nakolik jeho malé básnické dílo, alespoň co do obsahu, ovlivnilo mladší básníky dalších dvou generací. Kritik se domnívá, že to nebylo díky spojení surrealismu s lidovou písní, ale díky Gatsosově stylu psaní, který prostřednictvím pro surrealismus typického porušování způsobu vyjadřování, zachovává určitou logiku jen minimálně podléhající emocím, nakonec dosahuje vřelých lidských prvků.

Báseň vyšla v době předposledního roku německé okupace, kdy již velmi aktivně fungoval řecký odboj. Z tohoto důvodu je zde patrný smuteční i hrdinský prvek („ηρωικό και πένθιμο“), i když to možná nebyl ani Gatsosův záměr, aby představil a vnesl do díla dobového ducha. Tato interpretace díla není patrně relevantní, na druhou stranu však to může být důkaz toho, že i při sebevětší snaze citlivého básníka oprostít se od emocí spojených s danou dobou to není nikdy stoprocentně možné.

BIBLIOGRAFIE:

Argyriu, Alexandros. *Διαδοχικές αναγνώσεις Ελλήνων υπερρεαλιστών: Αξιώτη, Γκάτσος, Εγγονόπουλος, Ελύτης, Εμπειρίκος, Κακναβάτος, Παπαδίτσας, Ράντος, Σαχτούρης, Ντόρρος*. 1. vyd. Athény: Gnosi, 1983. S. 175-187.